

A testnevelés helye és szerepe a tanítójelöltek képzésében

A tanítóképző főiskolákon a „testnevelés stúdium” kettős vetületben vizsgálendő. Egyrészt a tanítójelöltek kondicionális és koordinációs képességeinek fenntartásában és fejlesztésében, másrészt a testnevelés tanítására történő felkészítésében. E kettő nagyon szoros összefüggésben levő, egymástól mégis némileg eltérő nevelési-, oktatási-képzési feladatokat takar. Miközben mindent igyekszünk megtenni a hallgató ezirányú fejlesztéséért, ezzel egyidejűleg kell biztosítanunk képzésüket (a mesterségbeli tudás alapjait) lényegében ugyanazon területeken, mint ami saját fejlesztésük folyamatában jelentkezik. Nevelő-oktató munkánk során olyan személyiségjegyek kialakítására törekszünk, amelyek a potenciális lehetőségek közül „a társadalom által elvárt magatartás- és tevékenységformákban nyilvánul meg”. A pedagógusjelöltek személyiségfejlesztésében egyrészt olyan „motivációs szükségletet” kell kialakítanunk, amely a társadalmilag hasznos tevékenységnek az alapját adja, másrészt erre építve lehet közvetíteni az egyénileg eredményességet biztosító ismereteket, kialakítani a jártasságokat, készségeket és képességeket. (2) A fentiek alapján egy egészséges pedagógiai hatásrendszer modelljében viszonylag jól elhatárolhatóak a nevelési-oktatási-képzési feladatok. Mindezek természetesen együttesen eredményezik azon magatartás- és tevékenységformák kifejlődését, amelyek a pedagógus munkájához szükségesek.

Hangsúlyoznunk kell, hogy az egészséges pedagógiai hatásrendszeren belül a motivációs szükségleteket kialakító *nevelési* és az ismereteket-jártasságokat-készségeket-képességeket fejlesztő *oktatási-képzési* feladatok egymástól jól elkülöníthetők. Így egymástól arányaiban némileg eltérő feladatai vannak az általános- és a tantárgypedagógiáknak. A tanítóképzésben ezen összefüggések korrekt tisztázása vezethet a képzés eredményességének és színvonalának emeléséhez. Le kell szögeznünk, hogy a képzési folyamatban minden szaktárgynak konkrét cél- és feladatrendszere van, amely elvileg külön-külön is vizsgálható az egyébként egységesnek tekinthető személyiségfejlesztési folyamatban.

Jelen tanulmányban a testnevelés stúdium (testnevelélmélet, testnevelés gyakorlata és módszertana) egy kicsi, de nagyon fontos szeletének helyét, szerepét igyekszünk tisztázni a tanítójelöltek elméleti-gyakorlati képzésének hatásmechanizmusában. Mindezt azért is tesszük, hogy a testnevelés (elmélet, gyakorlat, módszertan) adekvátabb módszereinek megvilágításával (bemutatásával) nyilvánvalóbbá, megfoghatóbbá tegyük a tárgy szerepét és jelentőségét a képzési folyamatban. Továbbá rávilágítsunk a rész és egész pszichológiai hatástörvényére annak érdekében, hogy még egyértelműbben értelmezhesük feladatát a személyiségfejlesztés egységes folyamatában.

Felvetődik tehát a kérdés, hogy milyen részfeladatok hárulnak a tantárgypedagógiákra és milyenek az általános pedagógiára a képzési folyamatban. Ugyancsak felvetődik, hogy lehet-e, kell-e, szabad-e egyáltalán valamilyen munkamegosztásról „től-ig” kategóriában gondolkodva beszélni a tanítóképzés tantervi szerkezetének egyébként egymással összefüggő *nevelési, oktatási-képzési* feladatai kapcsán. Meggyőződésünk, hogy a korábban említett kettős feladat tudományos igényű fogalmi meghatározása, definiálása és az ezek alapján *egységbe szervezett hatásmechanizmus* lehet csak az alapja annak, hogy a pedagógus „autonóm módon” működő és konstruktív magatartást tanúsítson „az intézményes nevelés-képzés befejezése után” is. (2)

A testnevelés tantárgy jól meghatározható egyik feladata, hogy az egészséges életmóddal kapcsolatos ismereteket adjon, jártasságokat, készségeket, képességeket alakítson ki úgy, hogy ezek a tárgy jellegéből fakadóan az egyén napi tevékenységébe épülve szokássá váljanak. Természetesen látni kell, hogy ezen szokásoknak (fejlesztés), de a pedagógus módszertani „szoká-

sai"-nak (képzés) kialakulása is nagyon hosszú folyamat eredménye. A képzés négy éve alatt legfeljebb ezek motivációs szükséglete alakítható ki, és mivel végső kialakulása hosszú gyakorlati idő alatt történhet csak meg, ezért ezen szükséglet karbantartása és megújítása is a későbbi gyakorlat – továbbképzés, állandó szakmai kontroll stb. – feladata. Dolgozatunkban már jeleztük, hogy a fejlesztési és képzési feladatoknak csak egy kicsi, de fontos szeletével, a személyiség fejlesztésének kérdésével foglalkozunk.

Célunk alapvetően az volt, hogy próbáljuk feltárni és meghatározni azokat a lehetőségeket, amelyekkel a testnevelés még jobban illeszthető a tanítók képzésének folyamatába. Így foglalkozunk azokkal a pszichológiai kérdésekkel is, amelyek további szorosabb kapcsolódási pontot jelenthetnek a tanítóképzők szaktanszékei között.

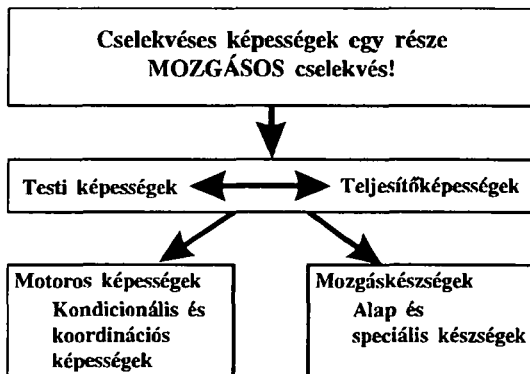
A problémakörhöz kiindulási alapot Lénárd Ferenc a személyiség képességtoraival kapcsolatos felosztása adja. Szükséges ez azért is, mert a különböző főiskolai diszciplínák – a tanítóképzős tárgyak esetében is – közötti összekötő kapocs csak a hallgató lehet. Az ő személyisége van a nevelés-oktatás középpontjában. Rajta keresztül teremthetünk kapcsolatot a minden stúdiumot összekötő elemmel, a személyiség fejlesztésével. Lénárd Ferenc szerint a személyiség három képességtorra bontható:

- kommunikációs,
- kognitív, és
- cselekvéses képességre.

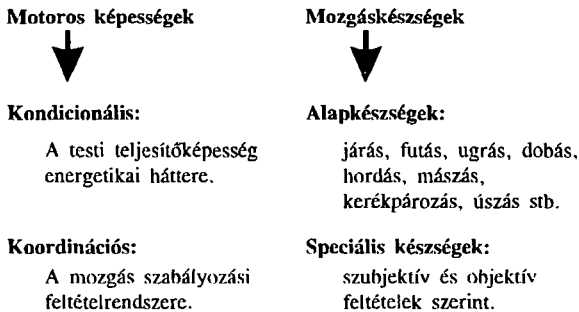
Hangsúlyozni szükséges, hogy a felsorolt képességtípusok egymástól nem függetlenül léteznek. Erősítik, hatást gyakorolnak egymásra, fokozhatják e hármas tagozódás különböző oldalainak fejlődését, fejlesztését. E hármas kapcsolatrendszerből, fontossága miatt külön említést érdemel a megismerés és a cselekvés képességeinek viszonya, mivel „az emberi cselekvéseket át- és átszövik a megismerési tevékenységek”.(7) Ebben jut kifejezésre a megismerés és cselekvés egységének elve. Ez az elv igen jelentős momentum a testnevelés személyiségfejlesztő hatásának elemzésében, vizsgálatában. Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a cselekvéses képesség legalapvetőbb eszköze a mozgás. A mozgással végrehajtott cselekvés – mozgásos cselekvés – a test mozgáslehetőségeit kihasználó akció, amit a gyermek elővételez (anticipál), ellenőriz és értékeli.(8, 9) Anélkül, hogy a testnevelés fejlesztő hatását csak e funkció fejlesztésére szűkítenénk le, megállapíthatjuk, hogy a cselekvéses képesség fejlesztésében e tárgynak kiemelkedően fontos a szerepe.

Gondolatmenetünk egységes értelmezése szempontjából hangsúlyozni szükséges, hogy a testi képességek és a teljesítőképesség nem azonos fogalmak, de tartalmi összefüggésük nyilvánvaló. Míg az első az állapotra utal, addig a második arra az eredményre, mely a testi képességeknek egyértelműen függvénye.

A testi teljesítőképesség szerkezeti összetevői Báthory Béla felosztása szerint a motoros képességek, a mozgáskészségek és ezek kölcsönhatásai.(3)

Az előzőekben jelzett ábrával sajátosan a testnevelés elmélet és tantárgypedagógia – témánk szempontjából is hangsúlyozott – területére irányítjuk vizsgálódásunkat. Ugyanakkor a következő ábra azt is egyértelműen jelzi, hogy a testnevelés tanítása a sokszor leicsinylő és redukált metodikai ismeretek mellett mennyire feltételezi az általános pedagógia terminológiai eszköztárának ismeretét, de nem nélkülözheti az oktatáslélektan eredményeit sem.

A fentiek alapján láthatjuk, hogy a testnevelés saját feladatainak megoldása nem értelmezhető tantárgyi specifikumként. Ez azért is több, mert a testnevelés saját céljain túl tudatosan a személyiségfejlesztés irányába mutat, továbbá közvetve és közvetlenül is hozzájárul a fejlesztéshez. A testnevelés az ezek alapján közvetített ismeretekkel, kialakított jártasságokkal, készségekkel és képességekkel az önfejlesztő aktivitás fejlesztésében konkrét feladatokat lát el az egészséges életmód iránti szükséglet megjelenítésében. Olyan magatartás- és tevékenységformákat közvetít, amely a szokáson, példaképeszményen, meggyőzésen keresztül meghatározó a pedagógus személyiségében. Ez pedig mint saját tapasztalat közvetlen forrását adja/adhatja az önnön pedagógiai gyakorlatban alkalmazott módszereknek (mesterségbeli tudása) és ezzel teheti a pedagógust a tanuló számára a spontán modell igazi identifikációs (azonosulásra törekvővé) bázissá is. (4)

Buda Béla egy más kérdés kapcsán megfogalmazott gondolatait a fentiek alapján úgy is értelmezhetjük, hogy a tanítóképzőkben testnevelést és testnevelés módszertant tanító oktatók azért sem válhatnak a képzés „színtelen oktatójává”, mert feladatuk nem szűkül le egy ún. tantárgyra. Alapkövetelmény, hogy oktatóink az empátiás képességet feltételező érzelmi elemek mellett rendelkezzenek a modern didaktikai és oktatáslélektani ismeretekkel is. Mindenekelőtt fel kell ismerniük az alap- és társtudományok közötti és a transzfer elméleti és gyakorlati összefüggéseit. Ez mindenekelőtt kiindulópontja és elindítója lehet annak, hogy az általános és szaktan-székek között olyan gyümölcsöző szakmai párbeszéd kezdődjön, amely rugója az 1995 őszi kezdődő négyéves tanítóképzésnek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. A testnevelés alapjai 6–10 éves korban Szerk.: Király Tibor PSZMP, Calibra Kiadó, 1993.
2. Bábosik I.: A nevelés folyamata és módszerei (9. 10, 15, 21 p.) Leopárd Könyvkiadó KFT.
3. Báthory B.: A testnevelés elmélete és módszertana, Sport, Bp. 1985.
4. Báthory Z.: Tanulók, iskolák – különbségek (210 p.) Tankönyvkiadó, Bp. 1992.
5. Bíró Dr. Nagy Edit: Sportpedagógia 2. javított, bővített kiadás, Sport, Bp., 1983.
6. Buda B.: Az empátia- a beleélés lélektana Gondolat, Bp. 1980. Második kiadás 17.239 p.
7. Lénárd F.: Képességek fejlesztése a tanítási órán 2. kiadás Tankönyvkiadó, Bp. 1982.
8. Marton K.: Pedagógiai elméletünk és gyakorlatunk dilemmái?! Fejlesztő Pedagógia, 1992/3–4. 76–77 p.
9. Nagy Gy.: Cselekvéstanulás és mozgástranszfer. Pszichológia a gyakorlatban, Akadémiai Kiadó, Bp. 1978.
10. Nevelésemélet (Szerkesztők: Szarka J. – Bábosik I.) Kézirat, Tankönyvkiadó, Bp. 1989.
11. Rókusfalvi P.: Sportpszichológia 2. átdolgozott, bővített kiadás, Sport, Bp. 1981.